

4 клас

Рідна мова

Розробки уроків

нове
видання

С. В. Моїсеєнко

Рідна мова

Розробки уроків

ВИДАВНИЦТВО
РАНОК

4

e i a

нове видання

С. В. Моїсеєнко

Рідна мова

Розробки уроків

до підручника

М. С. Вашуленко, С. Г. Дубовика,
О. І. Мельничайко, Л. В. Скуратівського

4

ВИДАВНИЦТВО
РАНОК

УДК 372.8:80
ББК 74.268.1 Укр.
М74

Рецензенти:

А. Г. Панченко, учитель-методист,
заст. директора з науково-методичної роботи
НВК «Бізнес-гімназія» м. Харкова;

Л. В. Турищева, кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології ХНПУ ім. Г. С. Сковороди

Видано за ліцензією ТОВ Видавництво «Ранок»

Моїсеєнко С. В.

М74 Рідна мова. 4 клас: Розробки уроків.— Х.: Веста, 2010. — 304 с.

ISBN 978–966–08–2229–0

Методичний посібник розроблений відповідно до чинної програми з української мови для шкіл з українською мовою навчання (2006 р.), підручника «Рідна мова» для 4 класу (авт.: М. С. Вашуленко, С. Г. Дубовик, О. І. Мельничайко, Л. В. Скуратівський. — К.: Освіта, 2004) і робочого зошита «Горішок» для 4 класу (авт. Н. О. Воскресенська. — Х.: Ранок, 2010). Багатий методичний і дидактичний матеріал допоможе зробити уроки цікавими та насиченими, а також помітно скоротять час підготовки до уроків.

Призначений для вчителів початкових класів, методистів, студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

ББК 74.268.1 Укр.

ISBN 978–966–08–2229–0

© С. В. Моїсеєнко, 2010
© ТОВ Видавництво «Ранок», 2010

ПЕРЕДМОВА

Пропонований методичний посібник має на меті допомогти вчителю якомога краще підготуватися до уроків української мови.

Він розроблений для 4 класу чотирирічної початкової школи відповідно до чинної програми з української мови для шкіл з українською мовою навчання.

Книга являє собою конспекти уроків української мови, в тому числі детальні розробки занять.

Наведено різні типи уроків з мови, різноманітні форми та методи роботи з учнями.

Під час вивчення нового матеріалу доцільно використання таких методичних прийомів: бесіди та розповіді із застосуванням наочності; робота з таблицями, ілюстраціями, схемами; дидактичні ігри тощо.

Для осмислення та закріплення вивченого матеріалу пропонуються завдання, спрямовані на запам'ятовування, систематизацію та узагальнення отриманих знань.

Учитель, який буде використовувати цей посібник у своїй роботі, повинен враховувати особливості свого класу. Викладач може змінювати або доповнювати на свій розсуд пропоновані автором види завдань.

Посібник базується на матеріалах підручника «Рідна мова» (Підручник для 4 класу / М. С. Вашуленко, С. Г. Дубовик, О. І. Мельничайко, Л. В. Скуратівський. За ред. М. С. Вашуленка. — К.: Освіта, 2004). Для організації роботи на уроці та виконання домашніх завдань слід звернутися до посібника «Горішок» (Зошит з української мови для 4 класу / Н. О. Воскресенська. — Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2010). Для організації уроків розвитку зв'язного мовлення автор рекомендує скористатися посібником «Моя барвиста мова» (Зошит для 4 класу з розвитку зв'язного мовлення / М. В. Коченгіна. — Х.: Ранок, 2010.). Для організації перевірки знань учнів варто скористатися посібником: «Українська мова. 4 клас» (Зошит для контрольних і перевірних робіт / І. П. Агаркова. — Х.: Ранок, 2010.).

Автор не вважає цей посібник досконалим, але сподівається, що вони зацікавлять усіх, хто викладає українську мову в загальноосвітніх школах. На його думку, посібником зможуть творчо скористатися як досвідчені вчителі, так і педагогічна молодь, а також студенти-філологи.

УРОК № 1

Тема.	Мова і мовлення.
Мета:	закріпити поняття про мову як найважливіший засіб людського спілкування; розвивати мову учнів; виховувати любов до рідного слова та мови.
Обладнання:	картки з віршем «Рідна мова».

ХІД УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЯ КЛАСУ

II. ВСТУПНЕ СЛОВО ВЧИТЕЛЯ

Ознайомлення з підручником¹, його розділами та форзацем.
Ознайомлення із зошитом з друкованою основою.²

III. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ ТА ЗАВДАНЬ УРОКУ

Сьогодні ми розпочинаємо вивчати розділ «Мова і мовлення». На наших уроках будемо вчитися правильно писати й говорити рідною мовою, будувати свої висловлювання так, щоб вона була красивою і правильною, і ще раз впевнимся в тому, яку величезну роль відіграє мова у нашому житті.

IV. ПЕРВИННЕ СПРИЙМАННЯ ТА УСВІДОМЛЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

1. Робота з висловами. Бесіда про мову.

— Прочитайте вислови про мову, що записані на дошці. Красиво запишіть ці вислови до зошита і поміркуйте над їхнім змістом.

Мова — це віконце, через яке людина бачить світ.

Мова — коштовний скарб народу. Любов до України неможлива без любові до рідного слова.

— Поясніть, як ви їх зрозуміли.

— Прочитайте ось цей вислів про мову видатного українського письменника Панаса Мирного.

Найбільше і найдорожче добро в кожного народу — його мова, ота жива схованка людського духу, його багата скарбниця, в яку народ складав і своє давнє життя, і свої сподівання, розум, дослід, почування.

П. Мирний

¹ Рідна мова: Підруч. для 4 кл. / за ред. М. С. Вашуленка. — К.: Освіта, 2004. — Далі — підручник.

² Горішок: Зошит з української мови для 4 класу / Н. О. Воскресенська. — Х.: Ранок, 2008 — Далі — робочий зошит.

- Поясніть, як ви зрозуміли цей вислів. Як ви розумієте виділені слова? Доберіть до них спільнокореневі слова та запишіть їх.

2. Робота з підручником.

Впр. 3, с. 4.

- Поміркуйте над прочитаним.
- Перебудуйте перший абзац, замініть особу оповідача: *ти* на *я*, *твоє* на *моє*.
- Запишіть змінений абзац до зошита.

3. Робота з віршем В. Лучука «Рідна мова».

Учитель може використовувати запис на картках або магнітофонний запис.

- Прочитайте вірш і поміркуйте над його змістом. Розкажіть своїми словами про мову.

Рідна мова

Мова кожного народу неповторна і — своя;

В ній гримлять громи в негоду,

В тиші — трелі солов'я.

На своїй природній мові

І потоки гомоняють,

Зелен-клени у діврові

По-кленовому шумлять.

Солов'їну, барвінкову, колосисту — на віки —

Українську, рідну мову в дар дали мені батьки.

Берегти її, плекати буду всюди й повсякчас,

Бо ж єдина — так, як мати —

Мова в кожного із нас.

В. Лучук

- Вивчіть другий стовпчик вірша.
- Доповніть речення. Запишіть їх.
У кожного народу є своя мова. Вона для нього найдорожча. Найкращою для нас є ... мова, бо ми ... і живемо в
- Розберіть за будовою слова *українська, українці, Україна*.

4. Робота з підручником.

Впр. 4, с. 5.

- Прочитайте. Пригадайте свої перші книжки. А що ви прочитали нещодавно? Чи допомагають книжки поповнювати знання та словниковий запас?

V. ЗАКРІПЛЕННЯ ТА ОСМИСЛЕННЯ ЗНАТЬ

1. Робота з прислів'ями.

— «Розшифруйте» записані на дошці речення й поясніть, як ви розумієте їхній зміст. Запишіть їх.

оотЗло бовадутью із млезі, а знання з никжок. (Золото добувають із землі, а знання — з книжок.)

нуКги тачитью ен чиома, а зумморо. (Книгу читають не очима, а розумом.)

2. Виконання вправ робочого зошита (впр. 2, с. 3).

VI. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Впр. 5, с. 5 підручника; потренуйтеся у правильній вимові слів на *-ться*.

2. Повторіть вірш, який ви вчили сьогодні напам'ять.

3. Поміркуйте, як у наш час розвивається рідна мова.

VII. ПІДСУМОК УРОКУ

Бесіда.

— У чому ви сьогодні впевнилися?

— Про що довідалися?

УРОК № 2

Тема.	Збагачення мови новими словами.
Мета:	продовжити роботу з формування поняття про мову, її важливу роль у житті людини, учити працювати з тлумачним словником; розвивати мову, спостережливість учнів, інтерес до вивчення мови; виховувати любов до мови.
Обладнання:	тлумачний словник, картки з висловами про мову та текстами.

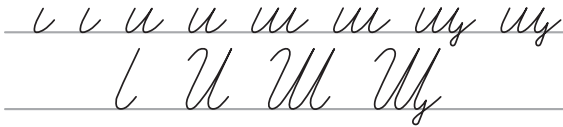
ХІД УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЯ КЛАСУ

II. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

III. УДОСКОНАЛЕННЯ КАЛІГРАФІЧНИХ НАВИЧОК. СЛОВНИКОВА РОБОТА

На уроках з української мови ми будемо удосконалювати навички красивого письма, запам'ятовувати нові словникові слова та знайомитись з їх значеннями.

Щодня, щоденно, щогодини.

- Поясніть значення цих слів.
- Розкажіть, що ви робите щодня.

IV. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ ТА ЗАВДАНЬ УРОКУ

(Учитель може зачитати вірш або використати магнітофоний запис.)

Буква до букви — слово вродилосьь,
Зауеміхалось, заколосилосьь,
Серце зраділо слову, як брату,
Слово — це щастя, слово — це свято.
Слово до слова — думка вродилась,
З уст, ніби пісня, щиро полилась.
Ніжна, красива, мудра, крилата,
Думка — це радість, думка — це свято.
Вчимося, друзі, слово любити.
Слово до слова — й думка сповита.
Люди без думки — птиці безкрилі,
З думкою люди мудрі й щасливі.

Л. Лужецька

- Чи сподобався вам вірш?
- Про що хотів розповісти автор?

Сьогодні на уроці ми знову говоритимемо про красу, багатство нашої мови, про те, що кожне слово має своє лексичне значення і відіграє в мові свою важливу роль.

Дізнаємося, як поповнюється мова новими словами і де можна з'ясувати значення незрозумілого вам слова.

V. ПЕРВИННЕ СПРИЙМАННЯ ТА УСВІДОМЛЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

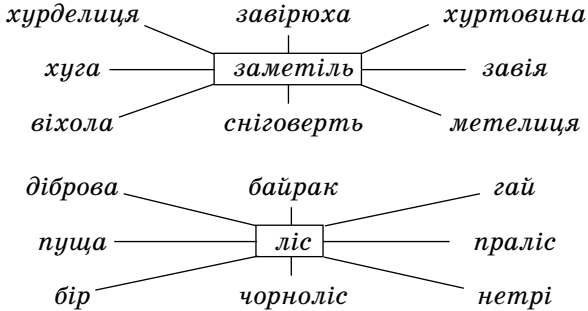
1. Спостереження за мовним матеріалом.

- а) Робота за текстом. (Запис на дошці, малюнок.)

Навесні лелек називають «веселиками», а восени «журавлями». Ще вони — «чорногузи». А чому це так?

- Прочитайте і поміркуйте.
- Запишіть слова-синоніми.
- Що мають на увазі, коли говорять: «Наша мова багата»?

б) Робота за схемами (запис на дошці).

- Про що ви довідалися із цих схем? Запишіть «ланцюжки» синонімів. Яке з трьох тверджень найбільше відповідає цим схемам? (Запис на дошці.)

Наша мова красива.

Наша мова мелодійна.

Наша мова багата.

2. Робота з тлумачним словником.

Робота в парах.

- Чи були серед слів, які ви зараз записували до зошита, незрозумілі, незнайомі вам слова?

Коли якесь слово вам незрозуміле, на допомогу прийде тлумачний словник. У ньому пояснюється значення багатьох слів, наводяться приклади їхнього вживання. Давайте спробуємо попрацювати з ним і відшукати деякі слова, наприклад *хуга*, *байрак*.

3. Робота з підручником.

- а) Впр. 6, с. 6.
- б) Читання та правильна вимова дієслів з таблиці на с. 6.
- в) Впр. 7, с. 6.

4. Розмова про обережне вживання слів.

- а) Читання тексту. (Вислови на картках.)

Слово — це знаряддя мислення й мовлення людини. Як і зі всяким знаряддям, зі словом треба поводитись обережно і вдумливо.

Лихим словом можна зіпсувати настрій людині, можна образити її. Іноді недобрим словом можна навіть убити людину.

— А що можна зробити добрим словом? Поміркуйте над запитанням і дайте на нього відповідь. Обґрунтуйте свою думку.

б) Запис прислів'їв.

Щире слово, добре діло душу й серце обігріли.

Ласкаве слово — що весняний день.

Від теплого слова і лід розмерзає.

— Поясніть зміст цих прислів'їв.

5. Виконання вправ робочого зошита (впр. 7, с. 5).

VI. ЗАКРІПЛЕННЯ ТА ОСМИСЛЕННЯ ЗНАТЬ

Розвиток мовлення. Робота в групах.

— Давайте перевіримо, чи вмієте ви розповідати, чи розвинено у вас мовлення. Прочитайте тексти на картках.

I варіант

Перший сніг

Випав перший чистий пухнастий сніг. Він виблискував на сонці різнобарвними іскорками.

Картина, яку намалювала зима, була прекрасною!

II варіант

Гаряча пора

Прийшла гаряча пора збирання зернових. Ось уже вийшли в поле комбайни. Польовими дорогами поспішають до них машини. Вони відвозять вимолочене зерно на елеватор.

Не можна гаяти жодної хвилини!

— Спробуйте розповісти про те ж саме, але так, щоб жодне речення не повторювалось.

— Доказом якого з трьох тверджень, записаних на дошці, будуть складені вами твори? Обґрунтуйте свою думку.

Наша мова красива.

Наша мова мелодійна.

Наша мова багата.

— Отже, ми ще раз впевнились, що наша мова дуже багата.

VII. ПІДСУМОК УРОКУ

— Мова — це великий дар природи, розвинутий і вдосконалений упродовж тисячоліть з того часу, як людина стала людиною. Як ви вважаєте, яке завдання стоїть перед вами?

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Впр. 8, с. 7 підручника.

Із цієї вправи ви дізнаєтесь про одне з добре відомих вам слів. Спишіть цю історію.

Відшукайте спільнокореневі слова й розберіть їх за будовою.

Доберіть з тлумачного словника два-три слова і проведіть словникову роботу.

2. Вивчіть словникові слова сьогоденішнього уроку.

УРОК № 3

Тема:	Українська мова. Висловлювання про мову.
Мета:	продовжити формувати поняття про мову як національний скарб, про важливість вивчення мови, вміння нею користуватися; розвивати мову та мислення учнів; виховувати поважне ставлення до рідної мови, культури.
Обладнання:	таблиця «Слов'янські мови», картки з текстами.

ХІД УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЯ КЛАСУ

II. УДОСКОНАЛЕННЯ КАЛІГРАФІЧНИХ НАВИЧОК. СЛОВНИКОВА РОБОТА

— Як сказати одним словом:

- кожного дня (*щодня або щоденно*);
- кожної години (*щогодини*)?

- Запишіть ці слова. З одним із слів утворіть речення й запишіть його.
- Доберіть синоніми до слова *щодня*. (*Щоднини, щодень, щодня, день-у-день, повсякденно.*)

III. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

IV. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ УРОКУ

- Як ви вважаєте, що відрізняє один народ від іншого? (*Національні символи, мова, культура.*)
- Сьогодні на уроці ми поговоримо саме про нашу рідну мову. А для українця яка мова є рідною? (*Українська.*)

V. ПЕРВИННЕ СПРИЙМАННЯ ТА УСВІДОМЛЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

1. Робота з віршем. (Запис на дошці.)

Моя українська мово!
 Ти — мамина колискова.
 Бабусина перша казка,
 Батька — суворість і ласка.
 Нам, українцям, рідна,
 Любові та шани гідна.
 Моя українська мово,
 Ніжна, лагідна, чудова!

В. Сидоренко

- Прочитайте вірш мовчки, а потім виразно вголос.
- Доповніть подані речення, використовуючи рядки з вірша. Запишіть їх.
З раннього дитинства життя людини пов'язане з мовою свого народу. Дитина пізнає рідну мову з..., ...
- Чому саме цими словами ви доповнили речення?

2. Бесіда про існування багатьох мов.

- Послухайте вірш.

На світі є багато мов.
 Друже милий, ти помітив
 До краси людську любов?
 Скільки є на світі квітів,
 Стільки є на світі мов.
 У барвистім розмаїтті
 Мови — дивна дивина.

Порожніш було б на світі —
Зникла б навіть хоч одна.

Д. Білоус

- Поміркуйте і скажіть, чому існує багато мов, а не одна для всіх.
- Чому кожен народ вважає, що саме його мова найкраща?
- Чи згодні ви зі словами поета «порожніш було б на світі — зникла б навіть хоч одна»? Чому?

Українська мова належить до слов'янських мов. У мовах слов'янських народів можна знайти багато спільних слів.

- Розгляньте таблицю з транскрипцією деяких слів. Порівняйте і зробіть висновок, як вимовляються ці слова в різних мовах.

Польська	Болгарська	Українська
[гλόва]	[гла́ва]	[голова́]
[млéко]	[мля́ко]	[молоко́]
[злóто]	[зла́то]	[зóлото]
[жóлти]	[желт]	[жóвтий]

Велика й могутня слов'янська родина.
Колись у слов'ян була мова єдина.

А. Свашенко

- Розгляньте таблицю.

Слов'янські мови

Південно-слов'янські	Західно-слов'янські	Східно-слов'янські
хорватська	чеська	українська
болгарська	словацька	російська
сербська	польська	білоруська

- Що ви дізнались про родину слов'янських мов? Про що свідчить таблиця? Що нового ви дізнались про нашу рідну мову?

VI. ЗАКРІПЛЕННЯ ТА ОСМИСЛЕННЯ ЗНАТЬ

1. Списування-переклад.

- Прочитайте текст на картці.

*Я живу в одном из чудесных уголков Украины — на Волыни.
Какие красивые у нас места! Кругом леса и озера.*

Хороши летние вечера в селе! В воздухе стоит густой запах цветов. В садах заливаются веселой песней соловьи.

- Якою мовою написаний текст?
- Чи все ви зрозуміли? Чому?
- Перекладіть текст українською мовою і запишіть його.

2. Знайомство з висловами про мову.

Впр. 9, с. 7; впр. 11 підручника, с. 8 підручника.

Багато письменників, поетів та інших видатних особистостей висловлювались про значення мови для людини. З деякими висловами ми знайомились на минулих уроках. А сьогодні ми дізнаємось, що думали про мову В. Сухомлинський, П. Тичина, Ю. Рибчинський, О. Підсуха — українські письменники та поети.

- Прочитайте. Спишіть вислови за вибором.
- Чого навчають нас ці вислови про мову? (*Любити і цінувати рідну мову.*)

3. Виконання вправ робочого зошита (впр. 4, с. 4).

VII. ПІДСУМОК УРОКУ

Бесіда.

- А ось як про мову написав український поет Т. Коломієць.

Мова

Сію дитині в серденько ласку:
 Сійся, родися, ніжне «Будь ласка»,
 Вдячне «Спасибі», «Вибач» тремтливе —
 Слово у серці, як зернятко в ниві:
 «Доброго ранку!», «Світлої днини»
 Щедро даруй ти людям, дитино.
 Мова барвиста, мова багата,
 Рідна і тепла, як батьківська хата.

- До чого закликає автор у своєму вірші?
- Яка наша мова? Як про це сказав автор?
- Запишіть два останніх рядки з пам'яті.
- Розкажіть, як ви ставитесь до української мови.
- Про що ви дізналися на сьогоднішньому уроці?

VIII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Дома ви познайомитесь ще з деякими висловами про мову.

I варіант (легкий) — впр. 12, с. 8 підручника (письмово); **II варіант** (складний) — картка.

Спишіть текст, добираючи за змістом подані у дужках слова.

Мова — одне з багатьох ..., створених людьми. Вона віддзеркалює ... народу, його У мові вся ... народу. Слово рідне увібрало до себе віковичний ... Дніпра, ... колосся, ... діброви, ... соловейка, ... трударя на важкій ниві.

(Думи, плин, диво, історія, спів, доля, пісня, шепіт, шурхіт.)

С л о в н и к: *плин* — безперервний рух.

2. Повторіть словникові слова.

УРОК № 4

Тема:	Усне і писемне мовлення. Культура мовлення.
Мета:	розширювати й поглиблювати відомості про мову і мовлення; розвивати інтерес учнів до вивчення мови; виховувати культуру усного спілкування, любов до рідної мови.
Обладнання:	пам'ятки, картки з текстами для груп.

ХІД УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЯ КЛАСУ

II. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

III. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ ТА ЗАВДАНЬ УРОКУ

Сьогодні наша розмова піде про усне і писемне мовлення, про культуру мовлення.

IV. ПЕРВИННЕ СПРИЙМАННЯ ТА УСВІДОМЛЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

1. Усне і писемне мовлення.

а) Робота з підручником.

Впр. 13, с. 8.

б) Робота з текстом. (Запис на дошці.)

— Прочитайте і доповніть речення. Спишіть їх.

... — це найдорожчий скарб кожного народу. Спілкування людей між собою усно чи на письмі — це Завжди шануй, бережи і збагацуй свою повинно бути правильним і зрозумілим.

в) Робота за схемою.

— Простежте шлях розвитку усного мовлення. Поясніть, чому він саме такий.

звук → склад → слово → речення → текст

г) Робота з підручником.

Впр. 15, с. 9.

д) Робота з текстом. (Картка або запис на дошці.)

— Прочитайте.

До неї прилетіла синичка. Дмитрик зробив годівничку. Вона почала клювати зерно. Він повісив її на березі. Дмитрик був щасливий.

— Чи можна так розповідати? Чому?

— Як би розповіли ви? Який би вид мовлення використали?

— Запишіть свою розповідь.

— Який вид мовлення ви використали?

— Поміркуйте, який вид мовлення ви використовуєте, коли читаєте про себе. (*Внутрішнє усне мовлення.*)

е) Розгляд вимог до усного і писемного мовлення.

2. Робота з пам'яткою.

№ п/п	Яким має бути мовлення	Яких правил мовлення потрібно дотримуватися
1	Змістовним	Обдумай тему й основну думку свого висловлювання, не говори і не пиши зайвого
2	Послідовним	Стеж за порядком викладу думок
3	Багатим	Вживай образні й красиві слова та речення. Уникай повторів слів
4	Точним	Уживай найбільш точні слова
5	Виразним	Добирай слова й вирази, які найяскравіше передають основну думку
6	Доречним	Завжди пам'ятай, з ким і за яких обставин розмовляєш
7	Правильним	Правильно вимовляй слова, правильно будуй речення

Підсумок. Кожній людині слід постійно розвивати вміння говорити і писати, слухати і читати.

V. ЗАКРІПЛЕННЯ ТА ОСМИСЛЕННЯ ЗНАТЬ

1. Робота з підручником.

- а) Читання висновку на с. 9.
 - б) Впр. 14, с. 9.
2. Виконання вправ робочого зошита (впр. 9, с. 6).

VI. ПІДСУМОК УРОКУ

Бліц-опитування.

- Яким буває мовлення?
- Яким має бути мовлення?
- Яких правил мовлення треба завжди дотримуватися?

VII. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Повторіть вивчений матеріал про мовлення.
2. Впр. 16, с. 10 підручника.

УРОК № 5

Тема:	Культура мовлення. Узагальнення вивченого за темою «Мова і мовлення».
Мета:	узагальнити знання учнів за темою «Мова і мовлення», розвивати навички культурного спілкування; виховувати любов і повагу до рідної мови.
Обладнання:	картки з описом ситуацій або малюнки.

ХІД УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЯ КЛАСУ

II. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

III. ЗАКРІПЛЕННЯ ТА УЗАГАЛЬНЕННЯ ЗНАТЬ

1. Хвилинка удосконалення каліграфічних навичок.

Запис речення.

Добре слово — як музика.

- Як ви розумієте цей вислів?

2. Робота з підручником.

а) Впр. 17, с. 10 (усно).

б) Впр. 18, с. 10.

— Поясніть записаний вами вислів.

в) Впр. 19, с. 11.

— Прочитай текст.

— Яких помилок припустився іноземець у своєму мовленні?
Яких умінь йому бракує?

— Виправте текст і запишіть його без помилок.

3. Робота над культурою мовлення.

а) Бесіда «*Поговоримо відверто*» (впр. 21, с. 12 підручника).

Знайомство зі словниковим словом *до побачення*.

б) Розгляд ситуації. (Робота в групах.)

Мовленнєві ситуації):

1) виступ на сцені, відповідь на уроці перед класом;

2) бесіда у громадському транспорті, у фойє театру, в парку відпочинку, в бібліотеці, у лісі;

3) зустріч у залі театру, кінотеатру, читальному залі, в музеї, на уроці;

4) розмова на спортивному майданчику, під час гри на вулиці, на змаганнях, на стадіоні, на сніговій горі.

— Ознайомтеся з ситуацією, обговоріть її та розкажіть, яким голосом треба чи можна говорити.

в) Списування. (Запис на дошці.)

— Прочитайте і спишіть прислів'я про народні погляди на культуру мовлення.

Що маєш казати — наперед обміркуй. Не хочеш почути поганих і дурних слів, не кажи їх сам. Умієш говорити — умій слухати. Коли сам добре не знаєш, то не говори. Дав слово — виконай його.

г) Розвиток усного мовлення.

Впр. 20, с. 11.

4. Виконання вправ робочого зошита (впр. 8, с. 6).

IV. ПІДСУМОК УРОКУ

Бесіда.

— Чого навчились на уроці?

— Що запам'ятали?

— Дайте відповіді на запитання, наведені на с. 12 підручника.

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Впр. 22, с. 12 підручника (письмово).
2. Удома познайомтеся з іншими народними прислів'ями. Поміркуйте над їх змістом.
3. Вивчіть словникове слово.

УРОК № 6

Тема:	Закріплення уявлень про текст. Тема, мета, заголовок.
Мета:	повторити, закріпити і поглибити відомості, здобуті учнями у попередніх класах про тексти (тема, мета, заголовок); розвивати мову учнів, спостережливість, уяву, інтерес до вивчення української мови; виховувати любов до книги, до читання.
Обладнання:	картки з текстами.

ХІД УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЯ КЛАСУ

II. УДОСКОНАЛЕННЯ КАЛІГРАФІЧНИХ НАВИЧОК. СЛОВНИКОВА РОБОТА

К н и ж д ж е л о с

Книга — джерело мудрості.

— Як ви розумієте цей вислів?

III. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

IV. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ ТА ЗАВДАНЬ УРОКУ

— Діти, нам подароване велике багатство — рідне слово. Берегти, плекати це слово — наш з вами обов'язок.

— Пригадайте, за допомогою чого ми спілкуємося. (*За допомогою речень.*)

Отже, речення — одиниця спілкування, найменша одиниця мовлення.

— А що вважається одиницею зв'язного мовлення, коли речення між собою пов'язані за змістом? (*Текст.*)

На сьогоднішньому уроці ми повторимо й поглибимо наші знання про текст, здобуті в попередніх класах.

Пригадаємо, що таке будова тексту, тема і мета тексту, як правильно добирати заголовок до тексту.

V. ПЕРВИННЕ СПРИЙМАННЯ ТА УСВІДОМЛЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

1. Спостереження за мовним матеріалом.

(Картки або запис на дошці.)

На узліссі росла берізка. Насунули важкі сірі хмари. Стовбур у неї рівенький. Ось пролетіла перша сніжинка. Гілки у берізки ніжні, тоненькі. Та згодом у повітрі їх закружляло все більше і більше. Листячко на дереві дрібненьке. Прийшла зима. Чудова берізка в різні пори року!

— Прочитайте. Чи пов'язані між собою за змістом ці речення?

— Чи можна серед них вибрати такі, між якими є смисловий зв'язок?

— Як називається така група речень?

— Скільки текстів тут заховано?

— Про що буде йти мова в першому тексті, а про що — в другому? Запишіть їх.

— Яка головна думка обох текстів?

— Чи можна до текстів, що ви виділили, дібрати заголовки?

Що б ви виразили у заголовку: тему (про що говориться) чи мету (головну думку тексту)?

— Зробіть висновок і доповніть речення (запис на тій самій картці або дошці).

Текст — це висловлювання, в якому речення Те, про що говориться у тексті, — це ..., а головна думка тексту — це

Заголовок виражає або ..., або ... тексту.

— Перевірте свої висновки за підручником.

2. Робота з підручником.

Правило на с. 13.

3. Тренувальні вправи.

а) Робота з підручником.

Впр. 23, с. 13; впр. 24, с. 13–14.

б) Розвиток в учнів уважності, навичок письма.

— Послухайте тексти і визначте їхні тему і мету. Запишіть тексти до зошита. (Учням роздаються картки.)

I варіант

Спокійно і тихо на лісовій галявині. Густа трава зростає серед кущів. Посередині галявини росте кремезний дуб. Це могутнє дерево широко розкинуло своє віття. Шумить сердитий вітер. Але дуб не гнеться. Дуб — найміцніше дерево наших лісів.

II варіант

Жив у Степанка кіт Пухнастик. Унів Пухнастик мишей ловити. Тільки зашурхотить у кутку — Пухнастик уже там. Чує кіт здобич. Часто ловив кіт собі мишенят на вечерю.

Перевірка роботи.

VI. ЗАКРІПЛЕННЯ ТА ОСМИСЛЕННЯ ЗНАТЬ

1. Пояснювальний диктант.

— Послухайте текст.

День був сонячний, теплий. В Оксанки було довге волосся. На небі жодної хмаринки. Сонце пестило землю лагідним теплом. Легенький вітерець ледь-ледь колихав верхівки дерев.

— Чи всі речення в цьому тексті потрібні? Якщо є зайві, то поясніть, чому ви так вважаєте.

— Доведіть, що решта речень пов'язані між собою за змістом.

— Придумайте заголовок до тексту.

— Запишіть заголовок і текст.

— Підкресліть у кожному реченні граматичну основу, тобто головні члени речення.

2. Виконання вправ робочого зошита (впр. 1, с. 7).

VII. УЗАГАЛЬНЕННЯ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗНАТЬ

Самостійна робота. (Картки.)

— Запишіть речення в такому порядку, щоб вийшов текст. Доберіть до нього заголовки. Визначте тему і мету.

— Працюйте за таким планом:

- 1) Прочитайте речення.
- 2) Пронумеруйте їх у правильному порядку.
- 3) Перечитайте складений текст.
- 4) Визначте тему і мету тексту. Запишіть їх до зошита.
- 5) Доберіть заголовок.
- 6) Запишіть заголовок і текст до зошита.

I варіант

- Побачив гніздо і зайняв його.
- Ластівка зліпила гніздо для пташенят.
- Разом вони вигнали стрижа з гнізда.
- Летів мимо стрижа.
- Вона покликала на допомогу інших ластівок.
- Ластівка не розгубилася.

II варіант

- Температура тіла його знижується іноді до шести градусів тепла.
- Але у великі морози їжачкові доводиться прокидатися й «зігріватися».
- Скрутившись у клубок, він спить усю зиму.
- Восени їжак стягує до затишної місцини сухе листя і траву.
- На це витрачаються запаси нагромадженого за осінь жиру, а тому морозів він не боїться.

VIII. ПІДСУМОК УРОКУ

Бесіда.

- Що називається текстом?
- Як визначити тему тексту?
- Що таке мета тексту?
- Як дібрати заголовок до тексту?

IX. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

1. Правило на с. 13; впр. 26, с. 14 підручника.
2. Удома ще раз повторіть вивчений матеріал про текст. А також пригадайте, які слова називаються синонімами, спорідненими словами.

УРОК № 7

Тема.	Роль слів у побудові тексту.
Мета:	узагальнити і систематизувати відомості про текст як зв'язну розповідь, учити уникати повторень; розвивати мову, уважність, спостережливість учнів, повторити вивчений матеріал про синоніми; виховувати любов до мови та читання.
Обладнання:	картки з текстами.

ХІД УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЯ КЛАСУ

II. УДОСКОНАЛЕННЯ КАЛІГРАФІЧНИХ НАВИЧОК. СЛОВНИКОВА РОБОТА

в во ос ен

восени — во-се-ни

Восені — тоді, коли буває осінь, осінньої пори.

III. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

IV. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ ТА ЗАВДАНЬ УРОКУ

Сьогодні на уроці ми продовжимо розмову про текст. Розглянемо, яку роль відіграють у тексті правильно побудовані речення. Дізнаємося, якої помилки найчастіше припускаються учні у своїх текстах і як цього уникнути.

V. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ УЧНІВ

Фронтальне опитування учнів.

— А зараз давайте пригадаємо, що ви знаєте про текст.

VI. ПЕРВИННЕ СПРИЙМАННЯ ТА УСВІДОМЛЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

1. Спостереження за мовним матеріалом.

— Прочитайте текст (запис на дошці).

Синичка

Одного разу Юрко побачив на дереві синичку. Синичка сиділа на гілці непорушно, і Юрко подумав, що синичка спить. А потім він побачив синичку на снігу. Здавалося, синичка замерзла. Хлопчик узяв синичку, відігрів, нагодував і випустив.

- Знайдіть у тексті недоліки.
- Поміркуйте, як їх можна виправити.
- Зачитайте виправлений текст.

2. Робота з підручником.

Впр. 27, с. 15.

- Якої ж помилки найчастіше припускаються діти при складанні текстів?
- Як уникнути повторень?
- Зачитайте правило на с. 15.
- Спишіть текст, підкресліть слова, які допомогли уникнути повторень.

3. Робота з деформованим текстом.

- З кожного поданого рядка (запис на дошці) потрібно скласти і записати речення. Записавши всі речення, ви зможете прочитати текст.

Осінь прийшла.

Півночі, різкий, з, дме, вітер.

Дерев, з, жовте, листя, падає.

Вдень, дрібний, і, вночі, дощ, моросить.

З, линуть, неба, крики, прощальні, журавлів.

Іней, деревах, вранці, на, з'явився.

- Як ви вважаєте, що допомагає зв'язувати слова у реченні? (*Закінчення слів і прийменники.*)
- Встановіть зв'язок слів у 1-му реченні.
- У 2-му реченні вкажіть частини мови.
- У 3-му реченні підкресліть головні члени речення.

4. Фронтальне опитування.

- Чи можна назвати текстом таку групу речень?

Я пішов у кіно. Кінотеатр на нашій вулиці. Вона — одна із найстародавніших вулиць Києва. Київ — центр усіх залізничних шляхів України.

- У якому реченні потрібно змінити порядок слів?
*Обкладинка — важлива частина книжки, її обличчя.
 Прізвище автора друкується і назва книги на обкладинці.
 Обкладинка оберігає книжку, робить її ошатною.*

VII. ЗАКРІПЛЕННЯ ТА ОСМИСЛЕННЯ ЗНАТЬ

1. Міні-тест.

- Який із поданих заголовків відповідає основній думці тексту?

Весна була рання. Вогкий вітер з'їдав сніги. Блакитнувата паморозь укрила, наче сіллю, горбисту землю. А місяць все темнішав. Гортанний крик журавлів, що вирізьблювалися на небі чорними цятками, линув до землі бентежним покликком.

З. Тулуб

Варіанти відповідей:

- а) крик журавлів; б) вогкий вітер; в) рання весна.

2. Робота з підручником.

Впр. 29, с. 16 .

- 3. Виконання вправ робочого зошита (впр. 1, с. 9).

VIII. ПІДСУМОК УРОКУ

Бесіда.

- Чого вчилися на цьому уроці?
- Як уникнути помилок у побудові тексту?

IX. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

- 1. I варіант (легкий) — впр. 28, с. 15–16; II варіант (складний) — впр. 30, с. 16 підручника.
- 2. Вивчіть словникові слова.

УРОК № 8

Тема:	Поділ тексту на частини. План.
Мета:	учити поділяти текст на складові частини, виділяти головне, складати план; розвивати в учнів вміння аналізувати прочитане, спостерігати; виховувати любов до мови.
Обладнання:	опорна схема «Структура тексту», картки з текстом, ілюстрації із зображенням лісу.

I. ОРГАНІЗАЦІЯ КЛАСУ**II. УДОСКОНАЛЕННЯ КАЛІГРАФІЧНИХ НАВИЧОК.
СЛОВНИКОВА РОБОТА**

n n n nnn nnn

Попéреду.

Попéреду — перед ким-, чим-небудь, спереду; протилежне *позаду*, у передній частині чого-небудь; у числі перших, в авангарді.

— Складіть речення з новим словниковим словом.

III. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ**IV. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ ТА ЗАВДАНЬ УРОКУ**

Сьогодні на уроці ми пригадаємо будову тексту, з'ясуємо, чому в тексті існують абзаци, будемо вчитися складати план до тексту.

V. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ УЧНІВ

Фронтальне опитування.

- Із чого ж складається текст?
- Назвіть його складові частини. (Демонстрація схеми.)

Схема «Структура тексту»

1. Зачин
2. Основна частина
3. Кінцівка

- Про що розповідається в кожній із цих частин, яке їхнє призначення?

VI. ПЕРВИННЕ СПРИЙМАННЯ ТА УСВІДОМЛЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ**1. Спостереження за мовним матеріалом. (Картка.)**

- Прочитайте речення.

Мама подарувала Дмитрикові гумові чобітки.

Але за вікном ще була зима.

Ввечері Дмитрик з вдячністю поглядав на чобітки. Адже це завдяки їм хлопчик весело зустрів весну.

Та незабаром пригріло сонечко. Почав танути сніг. Побігли весняні струмочки. Дмитрик взяв чобітки і вибіг на вулицю. Цілісінський день він весело стрибав через струмки, бігав, пускав човники. А що ж допомогло хлопчикові це зробити? Так, це його гарні гумові чобітки.

- Чи могла б кожна частина бути окремим текстом? Чому?
- Чи можна ці частини об'єднати так, щоб утворився текст?
- Поміркуйте і скажіть, яка частина буде початком (зачином), яка основною частиною, а яка завершить текст, тобто буде кінцівкою.
- Чи можна до цього тексту дібрати заголовок «Гумові друзі»?
- Що буде розкривати такий заголовок — тему чи ще й мету? Чому?

2. Складання плану до тексту.

- Що значить скласти план до тексту?
- Давайте доберемо заголовки до кожної частини тексту і запишемо їх, тобто складемо план до тексту.

3. Робота з підручником.

- а) Впр. 31, с. 17.
 - А тепер будемо вчитися самостійно ділити текст на частини (зачин, основну частину і кінцівку), складати план і переказувати текст за планом.
- б) Правило на с. 17.

VII. ЗАКРІПЛЕННЯ ТА ОСМИСЛЕННЯ ЗНАТЬ

1. Побудова тексту за поданим планом.

- Прочитайте запис на дошці.

Їм було весело. Хлоп'ята уважно спостерігали за своїм паперовим човником. Андрійко та Сашко зробили паперовий човник. Надворі весна. Діти пустили його в найбільший струмок. Повсюди з радісним гомоном бігли струмки. Течія жваво підхопила човник.
- Чи можна цей запис назвати текстом? Чому?
- Запишіть речення в такому порядку, щоб вийшов текст. Використайте поданий план.

План

1. Надворі весна.
2. Хлопці зробили човник.
3. Дітям весело.

- Які речення ви візьмете, щоб розкрити перший пункт плану?
- Чи можна сказати, що це зачин тексту? Чому?
- Як розгорталися події далі? Як буде називатись ця частина тексту? Чому?
- Яке речення буде кінцівкою цього тексту? Чому?

2. Переказ тексту за поданим планом.

Ми побудували текст відповідно до поданого плану, а тепер давайте, спираючись на план, розповімо цю історію, а потім запишемо її.

- а) Усний переказ.
- б) Письмовий переказ (повторити, що таке абзац).
- в) Перевірка. (Два учні зачитують роботи, проводиться аналіз помилок.)

VIII. УЗАГАЛЬНЕННЯ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗНАТЬ

1. Робота з підручником.

Впр. 32, с. 18.

2. Творча робота з розвитку мовлення.

- а) Бесіда про літній відпочинок, походи до лісу. (На дошці ілюстрації.)
- б) Складання тексту за поданими зачином і кінцівкою.

Ми йшли лісовою стежкою. Вечоріло. Гарно в лісі: тиша, запахи квітів, трав!

...

Ми щиро подякували лісникові за гостинність.

- в) Зачитування складених текстів.
- Якою частиною ви доповнили текст?

3. Виконання вправ робочого зошита (впр. 1, с. 10).

IX. ПІДСУМОК УРОКУ

Бесіда.

- Що повторили, чого навчилися на уроці?
- Де і коли нам знадобиться вміння ділити текст на частини і складати план?

X. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Виконуючи домашнє завдання, ви ще раз повторите те, що ми навчилися робити на уроці: складати план, добирати заголовок до тексту, визначати його мету і тему.

1. Повторіть вивчений матеріал.
2. Впр. 33, с. 18 підручника.
3. Вивчіть словникове слово.

УРОК № 9

Тема.	Складання тексту за серією малюнків «Допомога літній людині».
Мета:	повторити і закріпити знання учнів про текст, його будову; учити будувати текст за серією малюнків; розвивати уважність і мову учнів; виховувати любов до вивчення мови, турботливе ставлення до літніх людей.
Обладнання:	картки з текстами.

ХІД УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЯ КЛАСУ

II. УДОСКОНАЛЕННЯ КАЛІГРАФІЧНИХ НАВИЧОК. СЛОВНИКОВА РОБОТА

Словниковий диктант.

- Восені, до побачення, попереду, щогодінни, щоденно, щодня.*
- Поставте в словах наголос.
 - Чи можна сказати, що слова записані в алфавітному порядку?
 - Чому слова, які починаються з букви *щ*, записані в такому порядку?

III. ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

IV. ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ ТА ЗАВДАНЬ УРОКУ

Сьогодні на уроці ми будемо повторювати вивчений матеріал, вчитися складати текст за серією малюнків.

V. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ УЧНІВ

Міні-тест.

1. *Текстом називаються:*

- а) окремі речення;*
- б) зв'язне висловлювання;*
- в) група окремих речень.*

2. *Текст складається:*

- а) з кінцівки, абзацу, речень;*
- б) зачину, основної думки, заголовка;*
- в) зачину, основної частини, кінцівки.*

3. *Наше мовлення складається:*

- а) із спілкування, розмови, речень;*
- б) звуків, спілкування, письма, читання;*
- в) слів, жестів, голосу.*

Перевірка роботи з поясненнями.

VI. ЗАКРІПЛЕННЯ ТА ОСМИСЛЕННЯ ЗНАТЬ

1. Робота з текстом (картка).

— Прочитайте частини тексту.

Мар'янка мріяла навчитись вишивати.

Важка це наука — вишивання. Але Мар'янка вчилась терпляче і наполегливо. Ось на клаптику з'явився перший хрестик. Потім дівчинка вишила простенький візерунок. А згодом подарувала братові Іванку чудову вишиванку.

Якось бабуся дала дівчинці голку, клаптик тканини та нитки. Вони були червоного і чорного кольорів. Саме такими нитками були вишиті рушники, скатертини, серветки, сорочки в їхній оселі. Усе це так подобалось Мар'янци!

— Чи правильно розміщені частини? Що порушено? Обґрунтуйте свою думку.

— Пронумеруйте частини тексту правильно.

— Доберіть до тексту заголовок так, щоб він розкривав мету тексту.

— Доберіть заголовки до кожної частини тексту і складіть план.

2. Бесіда про бабуся, дідусів і їхні захоплення, про допомогу літнім людям.